
Šimon Pánek: Havel se nám do demonstrace 17. listopadu nechtěl plést

---

Šimon Pánek: Havel se nám do demonstrace 17. listopadu nechtěl plést

Pořádal nejznámější protest proti komunistické diktatuře v Československu, paradoxně se jej však nezúčastnil, protože byl na brigádě na Šumavě. „Nenapadlo mě, že to bude naše první a poslední akce,“ vzpomíná na hektické revoluční dny tehdejší studentský vůdce Šimon Pánek.

Máte nějaký rituál, který se pojí se 17. listopadem?

Nic zvláštního, snažím se brát každý rok své děti do města a trochu jim vysvětluji, proč je toto datum důležité.

Asi vám ty revoluční dny po třiceti letech splývají.

My jsme tehdy docela málo spali, tak tři čtyři hodiny denně, to se na vašem vnímání podepíše. Byli jsme tak trochu v transu. Kolikrát za život se vám stane, že padá komunismus, který zničil život vašich rodičů, a ještě před pár měsíci se zdálo, že se nikdy nepodíváte jinak než do pár socialistických států, že nikdy nebudete moci nahlas říkat, co si myslíte? A najednou se to všechno mění a vy můžete být díky zvláštnímu řízení osudu při tom, dokonce máte intenzivní pocit, že jste spoluhybatelem jeho konce, což byla v tu konkrétní chvíli skutečně pravda. Samozřejmě z hlediska širšího toku dějin, i kdybych tuto roli nesehrál a studentská revoluce nebyla, komunismus by se stejně dříve či později rozpadl i u nás. <blockquote class="rightfloat"> <p>Až později jsme se dozvěděli, že o své účasti na demonstraci rokovali disidenti. Václav Havel jim tehdy říkal: „Ne, nelezte tam, nechte studenty, ať si akci udělají sami.“</p> </blockquote>

Ční nad tím vším nějaký silný moment, který si vybavíte i po mnoha letech?

Jednoznačně porady s Václavem Havlem. Tehdy jsem ho viděl poprvé naživo a jistě nejenom na mě opravdu silně zapůsobil jeho nesporné charisma a jasná vůdčí role v tehdejších Občanském fóru. Dále nemohu zapomenout na své vystoupení na balkoně paláce Melantrich, když pode mnou stálo čtvrt milionu lidí a čekalo na každé mé slovo.

Studoval jste tehdy na Přírodovědecké fakultě. Jak to na ní na konci osmdesátých let vypadalo?

Fakulta už byla celkem otevřeným prostředím, se spoustou zdejších lidí jsem se setkával i na demonstracích. Bylo to dáno asi také tím, že přírodovědná témata, snad kromě ekologie, byla stranou zájmu komunistické strany. Společenskovední obory byly daleko profízkovanější.

Měnila se tehdy atmosféra i ve vedení fakulty?

Neřekl bych. Ale náznaky jiných názorů jsem registroval například během exkurzí do přírody, kde jsme měli možnost diskutovat s pedagogy otevřeněji než v budově školy.

Věděli o vašem nezávislém studentském sdružení Stuha?

Myslím, že ne, tehdy jsme s ní teprve začínali. Vlastně celá ta eskalace, již bychom dnes řekli občanská neposlušnost, byla relativně krátká, když nepočítám poměrně malé extrémně odvážné jádro disentu, které fungovalo už od sedmdesátých let. Širší skupiny lidí se začaly přidávat až po demonstraci 21. srpna 1988, která byla vůbec první po devatenácti letech. Pro mě to bylo zjevení – být něčemu takovému poprvé v životě přítomen. O vzniku Stuchy jsme se začali bavit až v lednu 1989, kdy probíhala vzpomínková akce k Palachovu týdnu, na níž přišlo velice málo studentů.

Chodilo jen pár tisíc starších lidí, a to jsme chtěli změnit. Proto jsme začali vytvářet síť tvořenou nejprve několika studenty na každé fakultě, kteří pak šířili informace o našich aktivitách mezi svými spolužáky.

Stuha stihla uspořádat vlastně jen jednu demonstraci – 17. listopadu 1989. Jak se vám na ni podařilo přilákat tolik lidí?

Protože byla povolena, a mohli jsme tak o ní předem veřejně informovat. Také datum 17. listopadu jsme nezvolili náhodou. Šlo o Mezinárodní den studentstva a říkali jsme si, že se bude tím pádem komunistům hůře zakazovat.

Vy jste se ovšem demonstrace nezúčastnil.

Ano, je to paradox – jsem jedním ze studentských vůdců, ale na Národní třídě jsem nebyl. Jel jsem na brigádu na Šumavu. Nenapadlo mě, že to bude první a poslední akce Stuhy. Až později jsme se dozvěděli, že o své účasti na demonstraci rokovali disidenti. Václav Havel jim tehdy říkal: „Ne, nelezte tam, nechte studenty, ať si akci udělají sami.“ Byl to jistě výraz jeho pokory.

A také intuice.

Přesně tak, takový taktický instinkt, ale určitě také výraz radosti, že sami studenti konečně také něco dělají. A přesně tak jsme to cítili i my. Mě třeba nikdy nenapadlo podepsat Chartu 77, i když partner mé maminky byl jejím signatářem.

Bál jste se?

Ne, nebo instinktivně asi ano, ale především mne to ani nenapadlo. Ta uzavřená skupina disidentů mi přišla až příliš vzdálená.

Říkal jste si, že váš podpis už nemá po těch letech cenu?

Já si to ani takto složitě nepromýšlel. Chodil jsem na Přírodovědeckou fakultu, roznášel jsem občas letáky, strkal v knihovně prohlášení Několik vět mezi knížky a říkal kamarádům: „Pojďte na Václavák.“ Ale to byla veškerá má angažovanost. Několik tisíc lidí podepsalo Chartu 77, ale já si žil v zásadě komfortní život, a pokud člověk nemá nějaký vnitřní intenzivní důvod, proč ji podepsat, nepokládá si otázku, zda to udělat, či ne.

<blockquote class="leftfloat"> <p>Samozřejmě mi bylo trochu líto, že jsem vysokou školu nedokončil. Zároveň mě to ale nejspíš zachránilo před kariérou vysokého úředníka v Evropské unii.</p> </blockquote>

Předpokládám, že jste se vždycky snažil dělat to nejlepší, co jste v dané chvíli mohl. Nelitujete ale toho, co jste nedodělal – konkrétně vysokoškolské studium?

Trochu ano, člověk má věci dotahovat do konce. Po roce 89 jsem studium přerušil. Sice jsem se pak do školy vrátil, jenže mezitím jsme zakládali Člověka v tísní a já začal jezdit do světa. Posunulo mě to velice daleko od diplomové práce, shromážděná data mi přišla zastaralá, a tak jsem si řekl, že bude lepší s tím skončit. Samozřejmě mi to bylo trochu líto. Zároveň mě to ale nejspíš zachránilo před kariérou vysokého úředníka v Evropské unii. Když jsme do ní vstupovali, dostalo pár lidí z bývalých komunistických zemí nabídku posílit její stávající byrokratický aparát. Podmínkou byl ovšem vysokoškolský titul, a ten mi chyběl.

Na Přírodovědecké fakultě jste studoval čtyři roky. Co jste se naučil?

Především přistupovat k problémům exaktně, což se mi hodilo jak v práci v Člověku v tísní, tak v životě obecně.

Jak jste tehdy v listopadu 1989 viděl budoucnost české společnosti?

Myslíte, jestli jsem byl naivní? Samozřejmě jsem si myslel, že to celé bude snazší. Jednak proto, že jsme neměli žádnou zkušenost s budováním funkční demokracie a tržní ekonomiky, jež by byla pokud možno pro všechny, nejen pro ty drzejší či méně slušné. Logicky se pak to kyvadlo přehouplo z centrálně řízené státní ekonomiky, kde co nebylo výslovně povoleno, bylo zakázáno, do druhého extrému, kde nově nabytá svoboda umožnila části lidí vyzkoušet si i věci, které byly leckdy za hranou morálky a někdy i zákona.

S tím jste nepočítal?

Mně bylo dvaadvacet let. Pamatuji si slova mého otce: „Bude trvat dvě generace, než se dá všechno do pořádku. Samozřejmě, že půjdeme poměrně rychle ekonomicky kupředu, ale velice dlouho potrvá, než ze sebe komunismus dostaneme vnitřně – ve smyslu, že lhát, podvádět a trochu krást je normální.“ Dodnes je zde mnohem menší ochota lidí si pomáhat, vykonávat dobrovolnou práci nebo na ni přispívat. Jak je možné, že v těch takzvaně sobeckých imperialistických zemích to činí skoro polovina občanů, zatímco tady je to jen sedm procent? Jistě lze namítnout, že to už není komunismem, ale špatně fungujícími demokraciemi. Proč pak ovšem v Rakousku, severovýchodních zemích, nebo dokonce v Portugalsku funguje demokracie lépe, zatímco tady u nás, v bývalých postkomunistických státech, a dokonce i v bývalém východním Německu vykazuje velmi podobné rysy – nízké sebevědomí, sebezahleděnost, nesolidaritu, problémy s morálkou. To není náhoda. Nesvoboda u nás trvala padesát let.

Už pár měsíců po převratu jste v rozhovoru s Karlem Hviždálou správně odhadl budoucí vývoj, když jste řekl, že spíše než revoluce to pro vás byla evoluce. V jaké její fázi se podle vás nyní nacházíme?

Když se zeptáte lidí na Ukrajině nebo v Gruzii, jak jsme na tom, řeknou vám, že jsme pro ně vzorem. My sami v sobě možná máme daleko více skepse, než je zdravé. Naše společnost jde ekonomicky kupředu, hodně se posunul komunitní život, obnova památek, měst i krajiny.

V čem jsme naopak selhali?

Řekl bych, že jsme hodně podcenili výchovu k aktivnímu občanství, do něhož například Německo investuje už od padesátých let minulého století a prošlo velkou poválečnou sebereflexí. Tehdy tam vznikl odbor věnující se této problematice přímo pod ministerstvem vnitra, což jasně dokládá, jak extrémně důležité to pro Němce je z hlediska stability státu. Není to tak, že by tiskli jednu jedinou pravdu a všichni se ji učili nazpaměť. Je to odbor, který financuje výzkumy, programy a organizace, díky čemuž z tamních lidí vyrůstají sebevědomí, odpovědní a jakž takž aktivní občané. Taková společnost pak dokáže mnohem lépe projít nejrůznějšími společenskými otřesy. Například zvládne přijmout milion uprchlíků. K nám jich přišlo dvanáct set a vzpomeňte si, co se tu dělo.

Šimon Pánek (1967) je spoluzakladatel a výkonný ředitel společnosti Člověk v tísni, která funguje už od roku 1994. V roce 1988 byl hlavním organizátorem první předrevoluční humanitární pomoci obětem zemětřesení v Arménii. O rok později se stal jedním ze studentských vůdců sametové revoluce, za studenty byl i členem Občanského fóra. V prvních demokratických volbách byl zvolen do Sněmovny národů Federálního shromáždění, na svůj mandát ovšem rezignoval. Spoluzakládal soukromou informační agenturu Epicentrum, přinášející zpravodajství z krizových oblastí světa. V roce 2002 obdržel medaili Za zásluhy, o rok později získal cenu Evropského roku.